

Hangsúly, hatókör és a percepció

Gyuris Beáta – Scott Jackson

Az előadás a magyar nyelvnek azzal az elsőként Hunyadi (1981) által megfigyelt tulajdonságával foglalkozik, amely szerint a hangsúlyosan ejtett, posztverbális helyzetben elhelyezkedő kvantorkifejezések tág hatókört vehetnek fel a preverbális (kizáró vagy azonosító) fókusszal szemben. (Abban a tekintetben, hogy a hangsúlyos posztverbális kvantorokat tartalmazó mondatoknak a fenti az egyetlen értelmezési módja, vagy ez csak az egyik lehetséges interpretációjuk, megoszlanak a vélemények.) Ez azt jelenti, hogy az (1a) mondat egyik vagy egyetlen interpretációja megegyezik az (1b) mondat interpretációjával. (A hangsúlyt a nagybetűs írásmód jelzi.)

- (1) a. A SZÜletésnapot ünnepli meg MINdenki.
b. MINdenki a SZÜletésnapot ünnepli meg.

A fenti jelenségre már számos elméleti magyarázat született, köztük É. Kiss (1987, 1992, 2002) stilisztikai mozgásra építő elmélete, Hunyadi (1996, 2002) javaslata, amely szerint a hatókört a hangsúly és az operátorhierarchia határozza meg, Bródy—Szabolcsi (2003) Tükörelméltre (Bródy 2000) és a jegyek dominanciájára építő elmélete, Jackson (2008) javaslata, amely szerint a hatókör és a hangsúly megfigyelt összefüggései az emberi beszédfeldolgozó rendszer „melléktermékei”, Gyuris (2008) megközelítése, amely szerint a hangsúlyos posztverbális kvantorok beszédaktusok feletti kvantifikációként értelmezhetők, és É. Kiss (2010) elmélete, amely szerint a fenti adatok a kvantorkifejezések jobbról történő adjunkciójával magyarázhatók.

Az előadásban ismertetendő percepciók kísérletek célja az volt, hogy ellenőrizzük a fenti elméleti megközelítések mögötti alap-intuíciók helyességét, finomítsuk ezeket a különböző szemantikai tulajdonságú kifejezések viselkedésének összehasonlításával, szempontokat szolgáltatva a létező és a további lehetséges elméletek közötti választáshoz.

- Bródy, M. 2000. Mirror theory: syntactic representation in perfect syntax. *LI* 31: 29–56.
Bródy, M. – A. Szabolcsi 2003. Overt scope in Hungarian. *Syntax* 6: 19–51.
É. Kiss, K. 1987. *Configurationality in Hungarian*. Dordrecht: Reidel.
É. Kiss, K. 1992. Az egyszerű mondat szerkezete. *Strukturális magyar nyelvtan I. Mondattan*, ed. by Ferenc Kiefer, 79–178. Budapest: Akadémiai Kiadó.
É. Kiss, K. 2002. *The Syntax of Hungarian*. Cambridge: Cambridge University Press.
É. Kiss, K. 2010. An adjunction analysis of quantifiers and adverbials in the Hungarian sentence. *Lingua* 120: 506–526.
Gyuris, B. Stylistic postposing or something else? *Approaches to Hungarian 10*, ed. by Ch. Piñón and Sz. Szentgyörgyi, 59–82, Budapest: Akadémiai Kiadó.
Hunyadi, L. 1981. Remarks on the syntax and semantics of topic and focus in Hungarian. *Acta Linguistica Hungarica* 31: 107–136.
Hunyadi, L. 1996. Hungarian sentence structure and metrical prosody. *Language Sciences* 18.139–152.
Hunyadi, L. 2002. *Hungarian Sentence Prosody and Universal Grammar*. Frankfurt: Peter Lang.
Jackson, Scott 2008. The prosody-scope relation in Hungarian. *Approaches to Hungarian 10*, ed. by Ch. Piñón and Sz. Szentgyörgyi, 83–102, Budapest: Akadémiai Kiadó.